

4. Кристальський О. Спогади про видатних львівських піаністів // Бібліографія українознавства: Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної асоціації україністів. Вип.2: Бібліографія та джерела музикознавства. Львів, 1994. С.55-65.
5. Лисько З. Роман Савицький // Музичні Вісті (Music herald) .Джерсі Сіті. США: Вид. М.Коць, 1971. ч.2.С.7-9.
6. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки. Львів, 1994. 39 с.
7. Савицький Р. Проблема навчання фортепіанової гри // Українська музика. Львів, 1937. ч.5-6. С.61-65.

Марія Євгенєва

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЛЬВІВСЬКОЇ БАНДУРНОЇ ШКОЛИ

Львівська бандурна школа є видатним явищем в історії українського кобзарського мистецтва. Вона має глибокі корені як традиційного, так і фахового бандурного виконавства, своїх фундаторів і послідовників, відома за межами України завдяки діяльності її вихованців, заслуговує на теоретичні вивчення.

Наукові аспекти кобзарського мистецтва висвітлювалися в працях львівських дослідників Я.Шуста, Б.Жеплинського, В.Герасименка, М.Лисенка-Дністровського, М.Барана, П.Романюка, Л.Яросевич, І.Зінків. Проте у названих дослідженнях порушуються тільки окремі питання розвитку львівської бандурної школи, тому постає потреба в цілісному підході до аналізу, її історії, етапів, традицій, основних постатей.

У рамках статті висвітливо основні етапи становлення названої школи. Розвиток і популяризація кобзарського мистецтва в Галичині, зокрема у Львові, пов'язані з іменем Г.Хоткевича – видатного бандуриста-виконавця, теоретика, педагога, популяризатора українського національного інструменту, який з 1906р. по 1912р. жив і працював у Галичині. “Можна стверджувати, що в кобзарських концертах галицького періоду Г.Хоткевич уже є музикантом, котрий визначив новий напрямок, стиль, школу, виконавську естетику в кобзарському мистецтві” [1, 60-61]. Постійно працюючи над удосконаленням бандури, Г.Хоткевич розробив методика гри на основі “зінківської науки”, збагачуючи її власними знахідками. Він видав у Львові перший “Підручник гри на бандурі” (1909 р.).

Бандура в Галичині на той час була майже не знаною. Лише висока виконавська майстерність Г.Хоткевича та позитивні відгуки в періодичній пресі сприяли підйому престижу бандури, викликали широке зацікавлення кобзарським мистецтвом. Так, побувавши на концертах Г.Хоткевича у Львові, видатний музикант С.Людкевич писав на сторінках газети “Діло” про те, що виконавець підняв гру на бандурі до своєрідного артистизму, зробив бандуру здатною до більшого числа модуляцій та добув з неї чимало зовсім нових зображувальних ефектів і нюансів. Сам Г.Хоткевич згадував: “Що ще сказати про галицький період? Редагував я один час видання “Просвіти”, їздив по Галичині з концертами (не тільки бандурними), з лекціями (наприклад про бандуру й бандуристів)... Про Галичину і галичан zostалися в мене найкращі спомини, я полюбив і цей край і тих людей...” [2, 21].

Народні співці Галичини підтримували зв'язки з кобзарями практично з усіх регіонів України. Великою популярністю в 20-30-х роках користувалися виступи бандуристів із східних і центральних областей України (Д.Гонти), з Волині (К.Місевича), з Кубані (В.Ємця, М.Теліги).

Основоположником і сподвижником школи кобзарського мистецтва в Галичині став Ю.Сінгалеви́ч (1911-1947рр.) – засновник перших капел бандуристів у Львові (дитячої та чоловічої); педагог (його учні: З.Штокалко, М.Табінський, Ю.Данилів, С.Ганушевський, В.Юркевич, В.Дичак); майстер-бандурник (виготовив понад десяти інструментів). Він – організатор і керівник тріо у складі з З.Штокалком та Ф.Якимцем,

виступав також у дуєті з З.Штокалком та в ансамблі з С.Ганушевським, Г.Бажулою, С.Ластовичем, С.Малюцою, В.Юркевичем.

Виступи Ю.Сінгалевича як соліста-бандуриста користувалися величезною популярністю в передвоєнній Галичині. У 30-х роках фірма “Одеон” зробила кілька випусків грамплатівок із записами народних пісень і танців у його виконанні.

Ю.Сінгалевич поєднував виконавство із просвітницькою діяльністю: перед своїми концертами він часто виступав із доповідями про історію кобзарства, звичаї та обряди лірників, кобзарів-бандуристів.

Як педагог він зробив значний внесок у розвиток методичних аспектів бандурного виконавства. Спираючись на методику Г.Хоткевича, у своїй школі Ю.Сінгалевич запропонував обов'язкове вивчення принципів гри обох шкіл: київської (чернігівської) та харківської (зінківської). Під час складання своєрідного іспиту для одержання посвідчення бандуриста (визвілки) вимагав вмілого виконання на інструменті щонайменше однієї думи, псалмів та історичних пісень, знань про кобзарську традиційну культуру.

Слушно зауважити, що традиції сольного та ансамблевого виконавства, закладені Ю.Сінгалевичем, знайшли підтримку в послідовників кобзарського мистецтва. Львівщина уславилася своїми відомими колективами, серед яких капела “Заспів” (керівник Б.Жеплинський, 1970-1986рр.), дитяча капела “Писанка” (керівник О.Вовк), народна капела “Карпати” (керівник Ю.Вовк, хормейстер і диригент Я.Мелех). Традиції Ю.Сінгалевича розвинули його учні, які зберегли і поширили кобзарське виконавство в діаспорі (З.Штокалко, С.Ганушевський, Г.Бажула, С.Ластович-Чулівський). У Львові цю естафету підхопили брати Роман і Богдан Жеплинські. Вони організували із колишніх учасників капели Ю.Сінгалевича, депортованих у Сибір, колектив бандуристів “Торба”. У 1959р. створюють першу капелу бандуристів на львівщині “Дністер”. Брати відомі також виступами як солісти-бандуристи та в складі родинного квартету.

Богдан і Роман Жеплинські “оновили” інструментальний склад капели бандуристів, так, до капели “Дністер”, поряд із бандурами, увели інші українські народні інструменти: ліру, сопілки, литаври (тулумбаси), бубон. За їх ініціативою в колективі склалися цікаві традиції, зокрема закріплення за досвідченими виконавцями новачків для опанування гри на інструментах, а згодом урочисте зарахування їх до основного складу, ведення капелянами свого літопису, книги відгуків.

Слід віддати належне Б.Жеплинському, який понад 40 років вивчає творчість народних кобзарів і лірників, популяризує їх мистецтво. Він – один з ініціаторів кобзарських концертів у Львові (1969 р.), записав твори визначних сучасних кобзарів П.Носача, .Г.Ільченка, Є.Адамцевича, О.Маркевича, автор ряду цікавих статей, присвячених українським народним інструментам і творчості народних співців (“Кобзоподібні інструменти на картинах страшних судів в церквах Бойківщини”, “До питання про християнські основи традиційного кобзарства”, “Сподвижник кобзарства в Криму і Кубані”, “Дружина бандуриста” (про Наталю Сінгалевич), “Кобзарство і духовенство”, “Нескорена пісня” (про життя бандуристів-каторжан). Б.Жеплинський підготував монографію “Кобзарі-бандуристи України”, що є своєрідною енциклопедією кобзарства (зафіксовано понад 600 імен кобзарів-бандуристів, починаючи з XVI ст.).

Не оминув він своєю увагою й проблеми виконавського бандурного репертуару; написав низку оригінальних творів (“Цвіти наш Роздол”, “Дзвени, бандуро”), обробив багато українських народних пісень (“А ще кури не піли”, “Ой мала я миленького”, “За нашою стодолю”, “Як я їхав коло млина”), що ввійшли в золотий фонд капели “Заспів”.

Б.Жеплинський брав активну участь у просвітницькій та організаторській діяльності. Він був делегатом I-го Республіканського з'їзду кобзарів і лірників України (1988 р.), на якому виступив із доповіддю “Історія кобзарського мистецтва в Україні”. Нині Б.Жеплинський — Голова Львівського осередку Всеукраїнської спілки кобзарів. 3

його іменем пов'язана нова гілка музикознавчої науки – кобзарознавство, що вивчає історію і традиції кобзарства. Кобзарознавством зацікавилися освітяни. Цей предмет за вибором (факультатив) опановують учні львівських СШ № 40, 75, 79, 80, організовано цикли лекцій з кобзарознавства для студентів історичного факультету, факультету української фольклористики Львівського університету ім. І.Франка та богословів Львівської богословської семінарії Святого Духа.

Справою вивчення історії кобзарства у львівських школах зацікавився Український центр народної творчості в Києві. За ініціативою заступника директора УЦНТ Г.Довбищенка було відзнято науково-популярний фільм про досвід освоєння основ кобзарознавства у львівських школах.

Висвітлюючи розвиток кобзарства на Львівщині, варто спинитися на аспекті професійного навчання гри на бандурі. Воно започатковано М.Грисенком у Львові в 1950р. відкриттям класу бандури в дитячих музичних школах №1, №2, у музичному училищі. Продовжив розпочату роботу В.Герасименко, який у 1952р. після закінчення музичного училища був направлений на роботу в ДМШ №1. У 1954-55р. В.Герасименко очолив клас бандури у Львівській державній консерваторії, паралельно беручи лекції з бандури у викладача Київської консерваторії А.Бобиря.

Уже на початку викладацької діяльності В.Герасименко зіткнувся із рядом проблем, а саме: повною відсутністю методичної літератури, браком технічного та художнього репертуару, а також недосконалістю конструкції інструмента. Він постійно займається методичними пошуками, упорядкуванням навчального репертуару: “Нині важко повірити, що літ тридцять-сорок не було репертуару – навчального, концертного, тим паче віртуозного. Щоб налагодити навчальний процес, В.Герасименко укладав нотний матеріал. Від музшколи до училища і до консерваторії. За тим – естрада, сцена, професійне виконавство. Здійснив понад 500 перекладів та аранжувань...” [3, 14]. Він переклав для бандури багато творів з фортепіанної нотної літератури (“Пісні без слів” Ф.Мендельсона, ряд п'єс Й.-С.Баха, Г.-Ф.Генделя, А.Вівальді, В.-А.Моцарта, Ф.Шопена, П.Чайковського, М.Лисенка, С.Людкевича, етюди К.Черні, А.Лемуана, Г.Бертіні та ін.).

Велика роль В.Герасименка як конструктора бандури: “Центром усієї багатогранної системи діяльності, творчих ідей і досягнень В.Герасименка є український національний інструмент, нерозривно пов'язаний з нашою історією, її героїчними і трагічними сторінками – бандурою” [4, 10].

Перші спроби виготовлення бандури відносяться до початку 50-х років, коли ще не було організовано її промислове виробництво. Кілька інструментів було виготовлено традиційним способом – довбанням корпусу з явора та верби. Першу бандуру з механізмом перестроювання тональностей В.Герасименко виготовив у 1956р., а вже на початку 60-х років “Львів'янка” дістала загальне визнання за конструктивні та звукові якості. Загалом майстром створено близько 40 різноманітних моделей бандури, зокрема підліткових, навчальних, концертних.

Завдяки розширенню технічних можливостей бандури, інструментальне виконавство дістало новий поштовх для свого розвитку. В.Герасименко – конструктор-новатор зумів зацікавити своїми ідеями й композиторів-творців репертуару (К.Мяскова, М.Дремлюгу, М.Коломійця та ін.).

У 60-ті роки відкриваються класи бандури в кількох музичних школах районних центрів Львівської області. Так, на той час у музичній школі – десятирічці (Львів) навчалася 17 учнів-бандуристів, функціонував ансамбль бандуристів. У 1966р. ансамбль бандуристок консерваторії (керівник В.Герасименко) взяв участь у звіті творчої молоді львівщини в Кремлівському палаці з'їздів і був відзначений Почесною грамотою, а в 1967р. йому присвоєно звання лауреата конкурсу.

Найвищим досягненням В.Герасименка є виховання талановитої молоді, котра з ентузіазмом утверджує і розвиває його справу. Він виховав кілька поколінь бандуристів-

співаків, бандуристів-інструменталістів та ансамблів. Вокально-інструментальне тріо у складі сестер Байко – Даниїли, Марії, Ніни, – перших випускниць консерваторії, вихованок В.Герасименка, нині Заслужені артистки України, лауреати Шевченківської премії.

Сьогодні видатною випускницею Львівської школи-десятирічки та консерваторії (клас викладача В.Герасименка), є Г.Менкуш – лауреат конкурсу виконавців на народних інструментах (Київ, 1968р.), Заслужена артистка України, викладач Київської дитячої академії мистецтв, досвідчена бандуристка-співачка, автор багатьох пісень і розгорнутих вокальних творів. “Вражає своїм трагізмом драматична балада “Ворони” на вірші О.Олеся, яку авторка Г.Менкуш присвятила голодомору українського народу в 1933 році... Загальна емоційна наповненість музичних полотен, приміром, “Думи про козака Голоту”, створення цілої галереї жіночих образів з історії України – “Плач Ярославни” (слова Т.Шевченка, музика Ф.Кучеренка), “Князівна Либідь” (слова А.Теглій, музика А.Кос-Анатольського) та ін. дають підставу вважати Г.Менкуш основоположником жіночого виконня думного епічного жанру” [5, 41].

У 70-ті роки клас В.Герасименка закінчує Л.Посікіра – лауреат Республіканського конкурсу виконавців на народних інструментах (Київ, 1977р.; Черкаси, 1978р.). Тепер вона заслужена артистка України, завідувача кафедрою народних інструментів Львівського вищого музичного інституту ім. М.Лисенка. Л.Посікіра відома як яскравий інтерпретатор думового епосу (“Невольник”, слова Т.Шевченка, обробка Ф.Глушка; “Плач Ярославни”, слова Т.Шевченка, музика Ф.Кучеренка), романсів і солоспівів (“Ой три шляхи широкії”, слова Т.Шевченка, музика Я.Степового; “Така її доля”, слова Т.Шевченка, музика народна), обробок стрілецьких та авторських пісень.

Із класу В.Герасименка вийшли М.Сорока, М.Салагай, Н.Шишак – Заслужені артистки України, учасниці тріо “Червона калина”; І.Содомора – організатор і керівник ансамблю бандуристів “Чарівні струни”. У біографії цього колективу багато славних сторінок – успішні виступи у Франції, Бельгії, Америці, Канаді, Польщі; неодноразовий переможець і дипломант обласних і республіканських конкурсів, І-го Всесвітнього фольклорного фестивалю “Громада”, Міжнародного фестивалю кобзарського мистецтва “Думи мої”, фестивалів “Дзвени, бандуро”, (Ялта, 1996р; “Козацькі забави”, 1995р.). Звання “Народний” колективу присвоєно в 1996 р.

Традиції жіночого бандурного виконавства продовжують представники молодієї генерації. Серед них – сестри Ольга та Оксана Герасименки (доньки професора В.Герасименка). У складі тріо бандуристок з О.Войтович вони концертували по всій Україні, у Польщі, В’єтнамі та Японії, здобули звання лауреатів Республіканського конкурсу виконавців на народних інструментах (Черкаси, 1978р.) та Всесоюзного конкурсу-фестивалю, присвяченого Всесвітньому фестивалю молоді і студентів на Кубі (1978р.). Змінений склад тріо (О.Войтович, Ольга Герасименко, Х.Залуцька) – переможець конкурсу бандуристів в Івано-Франківську (1988р.). Згодом це тріо бандуристок “Львів’янки” випустило дві аудіокасети та збірник “Пісні з репертуару тріо бандуристок”.

Коротко визначимо основні штрихи творчих постатей Оксани та Ольги Герасименко.

Як наступниця батьківських ідей, Оксана Герасименко з 1985р. Поринає в активну творчу діяльність, представляючи бандуру на Міжнародних фестивалях Гітари в Гавані (Куба) в 1986, 1988 та 1990р., у Барселоні (Іспанія) у 1991р., на Міжнародних музичних фестивалях у м.Паламос (Іспанія) в 1989, 1990 та 1991р., у Франції в 1991р., в Японії в 1990 і 1991р., виступає як солістка і в дуеті з відомим японським гітаристом Ічіро Сузукі, гастролює в США (1990р.), Аргентині (1994р.) та Польщі (1996, 1998рр.), на Міжнародному фестивалі “Гітари світу, 99” (Аргентина). Здійснила записи на радіо і телебаченні України та країн, в яких побувала. Випустила аудіо-альбоми з власними композиціями (“Струни душі” – “String of the Soul”, Yevshan Corporetion, Canada), з

українськими піснями, з латино-американською музикою у власному перекладі для бандури і голосу, а також “Колядки народів світу”.

Оксана Герасименко реалізувала себе в різних іпостасях: як солістка-вокалістка, солістка-інструменталістка, ансамблістка (різні склади дуету, тріо, секстету), педагог (з 1991р. – викладач ВДМІ ім. М.Лисенка). Її творчий доробок становить понад 70 творів для бандури, бандури і флейти (скрипки, віолончелі, фортепіано, гітари), для струнного квартету та бандури, музика для театру, обробки народних пісень, переклади та аранжування. “Композиторським обдаруванням, дзвінкої барви ліричним сопрано чарувала Оксана Герасименко. Її твори – пісня “Гудуть вітри” на слова Є.Чередниченка, Концертна сюїта для бандури в супроводі інструментального секстету-пройняті особливою поетичністю, теплотою. Світлі, ніжні кришталево чисті образи п’єси “Сонячний промінь” щонайкраще відповідали цій назві” [6, 35].

Плідно й багатогранно працює Ольга Герасименко – Заслужена артистка України, яка сьогодні репрезентує бандурне мистецтво в діаспорі. Разом із своїм чоловіком (Ю.Олійник, викладач музики, піаніст, композитор) Ольга Герасименко-Олійник постійно виступає в численних концертах, пропагує українську музику, культуру та історію в коледжах, університетах, музеях, бібліотеках США. Вона активно концертує зокрема як солістка-інструменталістка, з американськими симфонічними оркестрами. В одному з відгуків на її виступи читаємо: “...Уроджена і вихована в Україні є віртуозом з міжнародною репутацією. Вона грала на своїм інструменті з блискучою легкістю, виконуючи гліссандо і швидкі арпеджіо правою рукою, рівночасно граючи мелодію лівою” [7, 44]. Львів’янам особливо запам’ятався концерт Ольги Герасименко з камерним оркестром “Віртуози Львова” (керівник С.Бурко), що відбувся 2 вересня 1999р. У репертуарі бандуристки твори українських композиторів, класиків (Й.-С.Баха, Г.-Ф.Генделя, А.Вівальді, Д.Бортнянського), сучасної музики. Ольга Герасименко — редактор журналу “Бандура” в Нью-Йорку, виконує значну просвітницьку і громадську роботу, працює з дитячими колективами, прилучаючи громадськість до високої духовності української культури.

Визначні здобутки В.Герасименка — педагога, котрий виплекав понад 100 учнів і послідовників, постійно підтверджують своїми перемогами на різних конкурсах його вихованці, серед яких: О.Баран, О.Стахів, І.Ольшевська, В.Дутчак, Т.Лазуркевич, О.Созанський.

На Міжнародному конкурсі ім. Г.Хоткевича (Київ, 1993р.) В.Герасименко презентував українській публіці новий інструмент харківського зразка як свідчення своєї невтомної подвижницької діяльності: “Іншу школу виконання представили львів’яни. На конкурс приїхали чоловіки-бандуристи: Т.Лазуркевич, Р.Лаврентів, О.Созанський (клас професора В.Герасименка та Т.Поліщук) з типово кобзарським репертуаром – думами та історичними піснями. Їхня гра на харківських бандурах започаткувала собою якісно новий етап у розвитку цього інструмента в Україні, відновлення харківської бандури, бандури Г.Хоткевича [8, 20-21].

У слові на вечорі-концерті, присвяченому 70-літтю провідного педагога-бандуриста, Заслуженого діяча мистецтв України, професора В.Герасименка, ювіляр подякував “за широке визнання його досягнень, скромно назвав свою діяльність лиш “ланцюжком” у поверненні нашому народові, Україні, світові цієї величезної історичної спадщини, котру репрезентує кобзарське мистецтво і його носій – осучаснена, вдосконалена бандура” [4, 14].

Огляд розвитку бандурного виконавства на Львівщині, висвітлення багатогранної діяльності сподвижників аматорського і професійного виконавства, кількох поколінь їх вихованців і послідовників переконує, що львівська бандурна школа – визначне явище в історії української культури, яке має не тільки славні корені, а й великі перспективи розвитку.

Література

1. *Супрун Н.* Гнат Хоткевич – музикант. Рівне, 1997. 280с.
2. *Хоткевич Г.* Спогади. Статті. Світлина./ Упор. А. Болаболъченко, Галина Хоткевич. , 1994. –166с.
3. *Романюк П.* Взяв би я бандуру // Бандура. Нью-Йорк. 1992. № 41-42. С.8-17.
4. *Яросевич Л.* Щедрий ужинок майстра // Бандура. Нью-Йорк. 1988. № 63-64. –С.10-14.
5. *Фільц Б.* Міжнародні симпозиуми культурологів та фестиваль бандуристів у Перемишлі в контексті українського національного відродження // Народна творчість та етнографія. 1997. №5. С.34-44.
6. *Яросевич Л.* Бандуристе, орле сизий // Бандура. Нью-Йорк. 1997. № 59-60. С.31-37.
7. *Наклович О.* Оля Герасименко-Олійник захоплює американських критиків і публіку грою на бандурі // Бандура. Нью-Йорк. 1996. № 57-58.
8. *Дутчак В.* Українська бандура: минуле й майбутнє // Музика. 1993. №4. С.20-21.